

Tomasz Wielebski

DZIAŁALNOŚĆ PARAFIALNYCH RAD DUSZPASTERSKICH W POLSCE. MIĘDZY IDEAŁEM A RZECZYWISTOŚCIĄ

Wstęp

Kościół w Polsce zakończył realizację trzyletniego programu duszpasterskiego *Kościół domem i szkołą komunii* (2010–2013). Celem drugiego roku pracy (lata 2011/2012) obchodzonego pod hasłem *Kościół naszym domem* było odnawianie i wzmacnianie struktur komunijnych w parafiach i diecezjach¹, wśród których ważną rolę odgrywa działalność parafialnych rad duszpasterskich (dalej: PRD); mają one pomagać w tworzeniu Kościoła jako *communio*, pobudzając „pasterzy i wiernych do uważnego słuchania siebie nawzajem”². „*Proboszcz nie może kierować parafią bez rad duszpasterskich*”³, jest zobowiązany do zasięgania ich opinii w różnych kwestiach duszpasterskich⁴. W tej perspektywie warto spojrzeć na działalności PRD

¹ S. GADECKI, *Słowo wstępne*, [w:] Sz. Stułkowski (red.), *Komisja Duszpasterstwa KEP. Kościół naszym domem. Kościół naszym domem i szkołą komunii. Program duszpasterskie dla Kościoła w Polsce na lata 2010–2013. Rok 2011/2012*, Poznań 2011, s. 9.

² JAN PAWEŁ II, List apostolski na zakończenie Wielkiego Jubileuszu Roku 2000 *Novo millennio ineunete*, Watykan 2001, nr 45.

³ FRANCISZEK, *Kościół wzrasta dzięki atrakcyjności świadectwa*. Przemówienie do księży, zakonników i zakonnice w katedrze św. Rufina (Asyż 4 X 2013), OR 2013, nr 11, s. 13.

⁴ Kongregacja ds. Biskupów, *Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów Apostolorum sucesores*, Watykan 2004, nr 212.

w Polsce i zaproponować kierunkowe działania na przyszłość. Wytyczenie kierunków działań powinno być poprzedzone postawieniem diagnozy obejmującej odpowiedź na to, czy i w jaki sposób PRD, kierując się wskazaniem Magisterium, właściwie realizują swoje zadania. Diagnoza ta będzie punktem wyjścia do szukania odpowiedzi na pytania dotyczące tego, co trzeba zrobić, aby bardziej aktywizować i wykorzystywać potencjał duchownych i świeckich do działań na rzecz parafii w kontekście przekształcania jej we *wspólnotę wspólnot*⁵

Chcąc postawić diagnozę dotyczącą działalności PRD w Polsce, pracownicy Specjalizacji Teologii Pastoralnej Instytutu Teologii Praktycznej Wydziału Teologicznego UKSW oraz Instytutu Statystyki Kościoła Katolickiego SAC przeprowadzili w 2012 i 2013 roku badania socjologiczne dotyczące funkcjonowania działalności PRD. Tego typu działanie stanowi realizację nauczania Soboru Watykańskiego II, który wskazując na konieczność właściwego harmonizowania kultury ludzkiej i obywatelskiej z nauką chrześcijańską, podkreślił konieczność uznawania i stosowania w duszpasterstwie nie tylko zasad teologii, ale także nauk świeckich, zwłaszcza psychologii i socjologii⁶. Prowadzone badania i płynące z nich wnioski i postulaty stanowią część składową jednego z wykorzystywanych przez teologię pastoralną paradygmatów działań, zwanego *paradygmatem trzech etapów analizy pastoralnoteologicznej*. Ujmuje się go w formie sylogizmu praktycznego, w którym przesłanką większą jest zasada objawiona odkryta w wyników poszukiwań nauk teologicznych, przesłankę mniejszą stanowią dane zaczerpnięte z badań socjologicznych, psychologicznych, pedagogicznych i innych, a wniosek, będący zasadą urzeczywistniania się Kościoła, ma charakter teologiczny. Najpierw ukazuje się jakiś wycinek działalności pastoralnej Kościoła w ujęciu normatywnym, następnie w ujęciu realizowanym, aby dojść do wniosków pastoralnych (ujęcie postulowane)⁷

⁵ JAN PAWEŁ II, Adhortacja apostołska *Ecclesia in America*, Meksyk 1999, nr 41.

⁶ Por. KDK 62.

⁷ W. PRZYGODA, *Paradygmaty postępowania badawczego w teologii praktycznej*, [w:] W. PRZYCZYNA (red.), *Metodologia teologii praktycznej*, Kraków 2011, s. 102–104.

1. Podstawy teologiczno-prawne działalności PRD

Parafialna Rada Duszpasterska jest nową strukturą w Kościele, stanowiącą formę dzielenia z duszpasterzami przez ludzi świeckich współodpowiedzialności za parafię. Na jej funkcjonowanie należy patrzeć w kontekście przekształcania jej w autentyczną wspólnotę. Jan Paweł II, w adhortacji *Christifideles laici*, podkreślał, że: „parafia jest niejako ostatecznym umiejscowieniem Kościoła, a poniekąd samym Kościołem zamieszkującym pośród swych synów i córek. Wszyscy powinniśmy odkryć, przez wiarę, prawdziwe oblicze parafii, czyli samą „tajemnicę Kościoła”, który właśnie w niej istnieje i działa (...) Ona nigdy nie jest strukturą, terytorium, budynkiem, ale raczej »rodziną Bożą jako braci ożywionych duchem jedności«⁸; „domem rodzinnym, braterskim i gościnnym”, wspólnotą wiernych. (...) jest wspólnotą wiary oraz wspólnotą organiczną, czyli taką, która składa się z wyświęconych kapłanów i z innych chrześcijan”⁹ Proces przekształcania parafii we wspólnotę jest procesem długotrwałym, wymagającym zaangażowania się zarówno osób duchownych, jak i świeckich. Jedną z najważniejszych płaszczyzn ich wzajemnego spotkania jest właśnie praca w ramach PRD, służąca wzajemnej wymianie myśli i wsłuchiwania się prezbiterów w głos wiernych świeckich¹⁰.

Odnowa życia parafii ukierunkowana na tworzenie z niej wspólnoty wiąże się, między innymi, z zaangażowanym udziałem osób świeckich w jej życiu. Potrzebna jest do tego ścisła współpraca kapłanów z wiernymi świeckimi, z którymi mają oni rozmawiać i rozwiązywać problemy własne i świata¹¹. Prezbyterzy mają chętnie słuchać laikatu, rozpatrując po bratersku ich pragnienia i uznając ich doświadczenie na różnych polach ludzkiego działania¹². Płaszczyzną współpracy mają stanowić parafialne rady duszpasterskie¹³, których

⁸ KK 28.

⁹ ChL 27.

¹⁰ DA 10.

¹¹ DA 10.

¹² DP 9.

¹³ ChL 27.

tworzenie usilnie zalecał dekret Soboru Watykańskiego II o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem*, gdzie podkreślono, że rady mają wspierać działalność apostolską Kościoła, czy to na polu ewangelizacji i uświęcania, czy to na terenie charytatywnym i społecznym, koordynując różne świeckie stowarzyszenia i inicjatywy¹⁴.

Ogólna zachęta do tworzenia rad duszpasterskich na poziomie diecezjalnym i parafialnym, wynikająca z dokumentów Soboru Watykańskiego II, zaowocowała ich powstawaniem w wielu krajach Europy Zachodniej, co jednak wiązało to się z pewnymi trudnościami. Remedium na nie stanowiło motu proprio Pawła VI *Ecclesiae Sanctae* wprowadzające podstawowe zasady powołania i funkcjonowania rad duszpasterskich. Wspomnieć też należy o okólniku Kongregacji dla Duchowieństwa o radach duszpasterskich z 1972 roku, liście okólnym Kongregacji do Spraw Duchowieństwa z 1973 roku oraz instrukcji Kongregacji do Spraw Biskupów *Ecclesiae Imago* z 1973 roku. Wszystkie wymienione dokumenty omawiają sposób powoływania rad, ich strukturę, zadania i kompetencje¹⁵.

Kwestię tworzenia PRD podjął również Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 roku, zalecając, aby, jeśli jest to pożyteczne, po zasięgnięciu opinii rady kapłańskiej przez biskupa diecezjalnego w każdej parafii ustanowić radę duszpasterską, której przewodniczącym ma być proboszcz, a członkami wierni wraz z tymi, którzy z urzędu uczestniczą w trosce duszpasterskiej o parafię¹⁶. Rada duszpasterska ma jedynie głos doradczy i kieruje się zasadami określonymi przez biskupa diecezjalnego. Zgodnie ze wytycznymi KPK w każdej parafii powinna być także ustanowiona rada do spraw ekonomicznych (dalej: PRE), której członkowie mają świadczyć pomoc w administrowaniu dobrami parafialnymi¹⁷. Ogólne wskazania KPK znalazły dopełnienie w przywoływanej już adhortacji apostolskiej *Christifi-*

¹⁴ DA 26.

¹⁵ A. POTOCKI, *Parafialne rady duszpasterskie-pomysł na podmiotowość laikatu i demokratyzację struktur w Kościele katolickim?* [w:] K. WIELECKI (red.), *Wybrane problemy demokracji i podmiotowości. Wprowadzenie*, Warszawa 2010, s. 165.

¹⁶ KPK kan. 536.

¹⁷ KPK kan. 537.

deles laici, wyprowadzając praktyczne wnioski z eklezjologicznej koncepcji Kościoła jako komunii. Podkreślono w niej, że wspólnotowość życia parafialnego domaga się „coraz szerszego, mocniejszego i zdecydowanego dowartościowania rad duszpasterskich”¹⁸.

O działalności parafialnych rad duszpasterkich wspomina instrukcja Kongregacji ds. Duchowieństwa *Kapłan, pasterz i przewodnik wspólnoty parafialnej* z 2002 roku. W dokumencie, nawiązując do KPP i wcześniejszego nauczania Magisterium, przypomina się, że podstawowym celem istnienia PRD jest zapewnienie w sposób instytucjonalny wiernym – wy wpływającej z sakramentu chrztu – możliwości podejmowania, wraz z duchownymi, współodpowiedzialności za duszpasterstwo. Przez działania w radach wierni mogą przyczyniać się do budowania kościelnej jedności w parafiach i rozbudzać zapal misyjny wobec niewierzących, jak i osób zaniedbujących praktykę życia chrześcijańskiego¹⁹. W omawianym dokumencie podano przykładowe problemy, którymi mogą się zajmować PRD: kwestia inicjatyw misyjnych, katechetycznych i apostoelskich, rozwijanie formacji doktrynalnej i życia sakramentalnego wiernych, wspomaganie działalności duszpasterskiej kapłanów w różnych środowiskach oraz uwrażliwiania opinii publicznej na problemy Kościoła. W instrukcji zauważono, że nie można traktować parafialnych rad duszpasterskich jako organu wyręczającego proboszcza w kierowaniu parafią i ograniczającego jego rolę jako przewodniczącego wspólnocie pasterza²⁰.

Kodeks Prawa Kanonicznego stanowi, że w każdej parafii powinna istnieć rada do spraw ekonomicznych, której głównym zadaniem jest pomoc proboszczowi w administrowaniu dobrami parafialnymi w oparciu o prawo powszechne i dekrety biskupa²¹. W świetle norm prawa kościelnego, PRE mają przygotować zestawienia przewidywanych przychodów i wydatków na rok podatkowy²² oraz przedkładać

¹⁸ ChL 27.

¹⁹ Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Kapłan, pasterz i przewodnik wspólnoty parafialnej*, Watykan 2002, nr 26.

²⁰ Tamże.

²¹ KPK kan. 537.

KPK kan. 1284 § 3.

każdego roku sprawozdania ordynariuszowi miejsca²³ i wiernym²⁴. Przepisy prawa kanonicznego stanowią, że administratorzy dóbr „mają wypełniać swoje zadania ze starannością dobrego gospodarza”²⁵, a w szczególności czuwać, aby dobra powierzone ich pieczy nie przepadły lub nie doznały jakiejś szkody, zawierając w tym celu, w razie potrzeby, odpowiednie umowy ubezpieczające. Mają oni także we właściwym czasie skrupulatnie pobierać dochody z dóbr i należności, przechowując je bezpiecznie i używając ich zgodnie z wolą fundatora albo normami prawnymi. Ich zadaniem jest także należyte prowadzenie ksiąg przychodów albo rozchodów, a pod koniec każdego roku sporządzenie sprawozdanie ze zarządu²⁶.

W niektórych krajach nadano radom duszpasterskim i ekonomicznym zbyt duże kompetencje, zapominając o tym, że posiadają one tylko głos doradczy, a nie rozstrzygający i decyzyjny. W związku z tym w 1997 roku powstała *Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów*²⁷, opracowana przez kilka dykasterii, regulująca powoływanie i działalność przywoływanych rad. W dokumencie przypomniano, że rady mają głos doradczy oraz podkreślono, iż proboszcz jest przewodniczącym rady. Decyzje podjęte przez parafialną radę duszpasterską bez udziału proboszcza lub wbrew jego woli są nieważne²⁸.

Na gruncie polskim Komisja Episkopatu Polski ds. Apostolstwa Świeckich wydała w 1969 r. *Dyrektorium apostolstwa świeckich*, w którym polecała tworzenie w każdej parafii PRD²⁹. Ta sama Komisja przygotowała także *Wytyczne w sprawie Parafialnych Rad Duszpasterskich* (dalej: *Wytyczne*) zatwierdzone przez Konferencję Episkopatu Polski w 1975 roku, które obowiązują do dnia dzisiejszego.

²³ KPK 1287 § 1.

²⁴ KPK 1287 § 2.

²⁵ KPK 1284 § 1.

²⁶ KPK kan. 1284 § 2.

²⁷ Dokument międzydykasterialny, *Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów*, Watykan 1997.

²⁸ *Instrukcja o niektórych kwestiach...*, art. 5 § 2–3.

²⁹ Komisja Apostolstwa Świeckich KEP, *Dyrektorium apostolstwa świeckich*, Warszawa 1969, nr 80.

Warto w tym miejscu, odwołując się do *Wytycznych*, nakreślić cele i zadania stawiane parafialnym radom duszpasterskim. Dokument podkreśla, że działalność PRD przyczynia się do przekształcania parafii w świadomą wspólnotę, która bierze na siebie odpowiedzialność za pracę duszpasterską i szukanie rozwiązań problemów w parafii. Jest ona także organem studyjnym pomagającym w postawieniu diagnozy w zakresie sytuacji społeczno-religijnej parafii. Dzięki jej pracy może urzeczywistniać się prawo ludzi świeckich do czynnego udziału w życiu parafii i realizacji apostolskiej misji Kościoła³⁰. Zgodnie z *Wytycznymi* w skład rady wchodzi: proboszcz i jego współpracownicy kapłani, rektorzy kościołów nieparafialnych, przedstawiciele zgromadzeń zakonnych działających na terenie parafii, katechetów i katechetek oraz zespołów parafialnych oraz świeccy odznaczający się cechami moralnymi i umysłowymi. Równocześnie podkreślono, że powinna – w miarę możliwości – odzwierciedlać skład społeczny, przestrzenny, zawodowy i wiekowy parafii³¹. Optymalna liczba członków PRD powinna wynosić 15–30 osób, w zależności od potrzeb parafii. Dopuszcza się do udziału w zebraniach rady rzeczoznawców będących fachowcami w danej tematyce³². Posiedzenia PRD powinny odbywać się przynajmniej raz na kwartał, przewodniczy im proboszcz lub wyznaczony przez niego zastępca³³. Porządek obrad oraz tematy, które mają być podjęte, powinny być podane wcześniej do wiadomości członków PRD³⁴. Z każdego posiedzenia rady powinien powstać protokół³⁵. *Wytyczne* zwracają także uwagę na fakt, że członkowie PRD „współdziałają (...) w wykonywaniu postanowień przyjętych i zatwierdzonych przez proboszcza”³⁶. Winni oni też zadbać o własną formację duchowo-religijną, pogłębiając swoje życie wewnętrzne i wiedzę religijną³⁷.

³⁰ *Wytyczne w sprawie Parafialnych Rad Duszpasterskich*, „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie” 66:1976, nr 1–2, 5–6.

³¹ *Wytyczne*, nr 7–8, 10.

³² *Wytyczne*, nr 9, 12.

³³ *Wytyczne*, nr 19–20.

³⁴ *Wytyczne*, nr 21.

³⁵ *Wytyczne*, nr 22.

³⁶ *Wytyczne*, nr 14.

³⁷ *Wytyczne*, nr 15.

Problematykę działalności rad duszpasterskich oraz ekonomicznych podjął Polski Synod Plenarny (1991–1999). W dokumencie *Sól ziemi. Powołanie i posłannictwo świeckich* Synod stawia diagnozę istniejącej w Polsce sytuacji: „Niepokojącym zjawiskiem jest brak odpowiednio szerokiej współpracy kapłanów ze świeckimi w planowaniu przedsięwzięć duszpasterskich i materialnych w parafii. Świeccy często nie zdają sobie sprawy z możliwości takiej współpracy pod przewodnictwem proboszcza. W praktyce w wielu parafiach nie istnieją lub nie wypełniają swych zadań rady duszpasterskie i ekonomiczne³⁸. Jaka ma być odpowiedź na istniejący stan rzeczy? We wspomnianym dokumencie postuluje się, aby powoływać rady duszpasterskie tam, gdzie ich brak, i umacniać istniejące. Świeccy powinni być zaznajomieni z zasadami współpracy z duszpasterzami w tych gremiach”³⁹. Z kolei inny dokument II Polskiego Synodu Plenarnego *Potrzeby i zadania nowej ewangelizacji na przełomie II i III Tysiąclecia Chrześcijaństwa* przypomina, że „KPK zobowiązuje do tworzenia parafialnych rad ekonomicznych i zaleca tworzenie parafialnych rad duszpasterskich”⁴⁰. W tym samym dokumencie czytamy, że: „Istnienie tych rad było utrudnione w czasach komunizmu. Obecnie nic nie stoi na przeszkodzie w ich powoływaniu i działaniu. Zaangażowani w radach katolicy świeccy mają przede wszystkim służyć swoją radą i doświadczeniem, unikając przy tym postach roszczeniowych. Zaleca się, aby w programie wizytacji kanonicznej parafii znalazło się miejsce na spotkanie z radą parafialną bądź ekonomiczną. Pozwoli to biskupowi poznać członków tych rad, jak również zweryfikować ich działalność”⁴¹.

Omawiając działalność struktur wspólnotowych w parafii, warto nawiązać do przemówienia, jakie papież Benedykt XVI wygłosił do III grupy polskich biskupów przebywających w Watykanie z wizytą *ad limina Apostolorum* w 2005 roku. Zwracając uwagę na ko-

³⁸ *Sól ziemi. Powołanie i posłannictwo świeckich*, w: *II Polski Synod Plenarny (1991–1999)*, Poznań 2001, s. 152, nr 29.

³⁹ Tamże, s. 154, nr 41.

⁴⁰ *Potrzeby i zadania...*, s. 23, nr 46.

⁴¹ Tamże.

nieczność przekształcania parafii w „wspólnotę kościelną i kościelną rodzinę”, papież podkreślił rolę aktywnego udziału ludzi świeckich w tworzeniu tej wspólnoty. Benedykt XVI, przywołując wskazania prawa kanonicznego w odniesieniu do działalności rad duszpasterskich i rad do spraw ekonomicznych, zauważył, że: „choć mają one jedynie charakter doradczy, a nie decyzyjny, mogą jednak skutecznie pomagać odpowiedzialnym duszpasterzom w rozeznaniu potrzeb wspólnoty i w określeniu właściwych sposobów wychodzenia im naprzeciw. Współpraca rad z duszpasterzami powinna zawsze przebiegać w duchu wspólnej troski o dobro wiernych”⁴².

Analizując działalność parafialnych rad duszpasterskich należy zauważyć pewne trudności związane z ich funkcjonowaniem. Z jednej strony pojawiają się sytuacje, w których świeccy pragną narzucać duchownym własne rozwiązania, co jest niezgodne z przepisami prawa. Równocześnie rady są niedoceniane lub nawet neguje się potrzebę ich istnienia. Przyczyna takich postaw leży szukać w przyzwyczajeniu części duchownych do działania autorytarnego i samodzielnego i traktowanie własnej osoby jako jedyne podmiotu działalności duszpasterskiej. Trudności rodzą się także po stronie laikatu. Świeccy, przyzwyczajeni często przez duchownych do biernej postawy, nie podejmują aktywności pastoralnej w parafiach. Może się to także wiązać z brakiem odpowiedniej formacji⁴³. Aby zmienić istniejący stan rzeczy, należy formować zarówno osoby duchowne, jak i świeckie, pokazując, że działalność rad może pomagać w przekształcaniu parafii we wspólnotę, służąc upodmiotowieniu wiernych⁴⁴. Parafia stając się „»miejscem« zjednoczenia wiernych, a zarazem »znakiem« i »narzędziem« powołania wszystkich ludzi do życia w komunii”, skutecznie odpowie na potrzeby zagubionych we współczesnym świecie ludzi⁴⁵.

⁴² BENEDYKT XVI do biskupów polskich. *Przemówienia wygłoszone z okazji wizyty ad liminia Apostolorum w roku 2005*, Poznań 2005, s. 27–28.

⁴³ R. KAMIŃSKI, *Parafia miejscem realizacji duszpasterstwa*, [w:] R. KAMIŃSKI (red.), *Teologia pastoralna*, Lublin 2002, s. 54–55.

⁴⁴ A. POTOCKI, *Parafialne rady...*, s. 170.

⁴⁵ ChL 27.

2. Wybrane wyniki badania działalności PRD

Badania działalności parafialnych rad duszpasterskich w Polsce składały się z dwóch modułów. Pierwszy z nich, przeprowadzony w 2012 roku, obejmował wszystkie parafie w Polsce. Przy okazji corocznych badań *dominantes* i *communicantes* zwrócono się do księży proboszczów z pytaniami dotyczącymi czasu powstania PRD w parafii, sposobu jej powoływania, liczby członków, częstotliwości spotkań, przestrzeni działalności. Z kolei w 2013 roku przeprowadzono tzw. jakościowe badanie skierowane do proboszczów oraz członków PRD w najbardziej aktywnych parafiach w Polsce. Ankie-terzy ISKK SAC przeprowadzili wywiady z 27 proboszczami parafii, wybranych w sposób celowy w 10 diecezjach w Polsce. Zrealizowa-
no także 4 zogniskowane wywiady (fokusy) z 41 przedstawicielami PRD z trzech regionów w Polsce (południowy-wschód, północny-zachód i rejon centralny). Pytania dotyczyły między innymi norm funkcjonowania PRD, wewnętrznej komunikacji, poczucia bycia potrzebnym, więzi pomiędzy członkami rady, motywacji uczestnictwa, uczuć związanych z byciem w PRD, jej postrzegania przez parafian i członków, skuteczności działań, poczucia odpowiedzialności za parafię oraz miejsca świeckich w parafii.

Wybrane wyniki badań, zostaną zaprezentowane w trzech obszarach tematycznych. Dotyczyć one będą stanu ilościowego PRD w Polsce i sposobu ich powoływania, częstotliwości spotkań PRD i sposobu ich działania oraz obszarów ich zainteresowań⁴⁶.

2.1. Stan ilościowy PRD i sposób ich powoływania

Z przeprowadzonych badań wynika, że w roku 2012 rady działały w 80,3% parafii w Polsce. Istnienie PRD nie jest zasadniczo związane z charakterem parafii. Nieco rzadziej powoływane są one w parafiach miejskich, co zapewne wynika z trudniejszego kontaktu proboszczów z wiernymi oraz większą anonimowością. Na istnienie

⁴⁶ Szerzej zostały przedstawione raporty z badań, który został opublikowany w 14 numerze „Teologii Praktycznej” w 2013 roku, http://www.teologiapraktyczna.amu.edu.pl/pliki/862872_pTP_14_calosc.pdf.

rad duszpasterskich nie wpływa zasadniczo fakt prowadzenia parafii przez księży diecezjalnych czy zakonnych. Wśród parafii zakonnych jest niemal taki sam odsetek parafii, w których nie istnieje rada (20,7%), jak wśród parafii diecezjalnych (19,6%). Wyraźne różnice występują natomiast pomiędzy poszczególnymi diecezjami w Polsce, co przedstawia wykres 1.

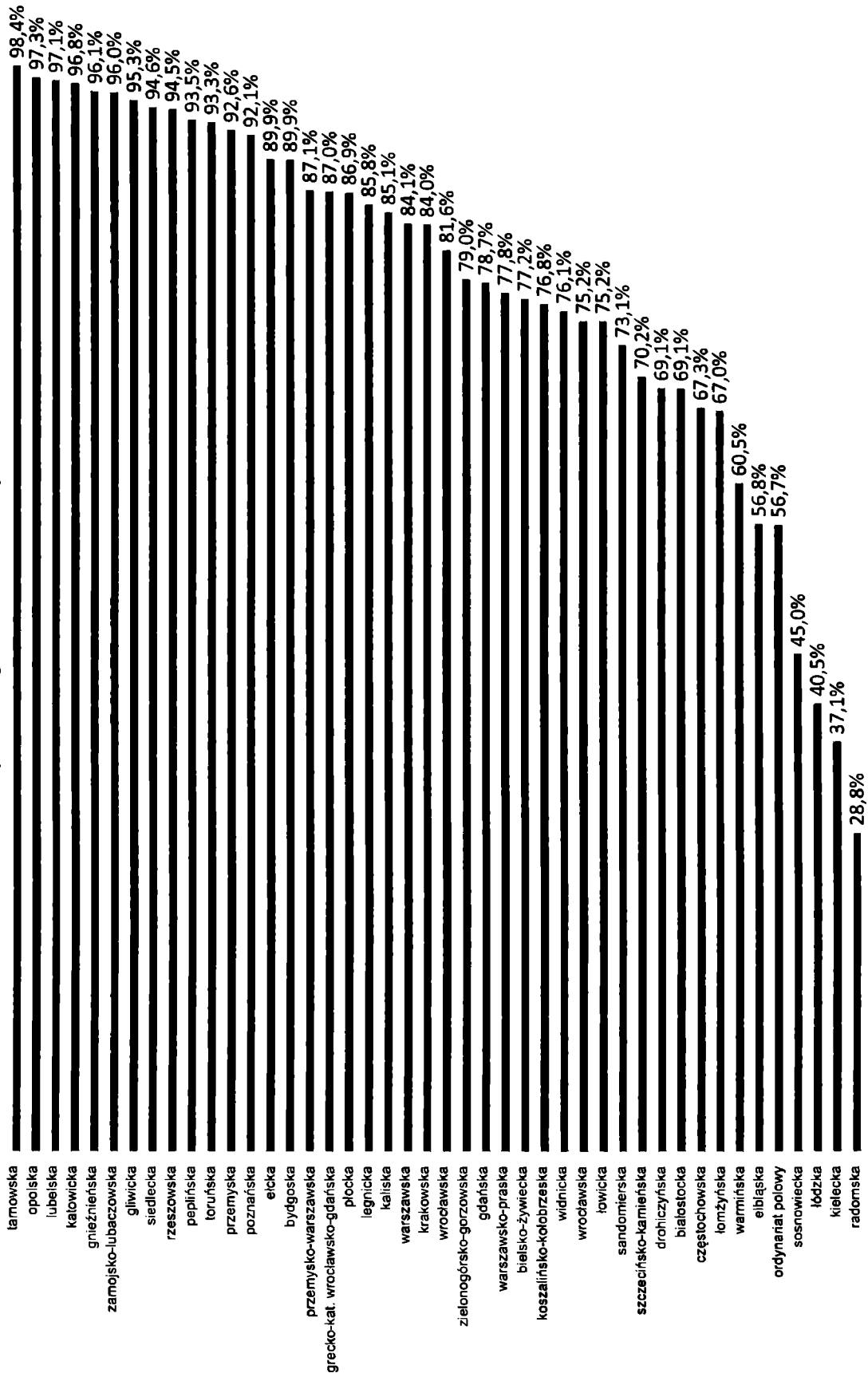
Prowadzone badania wykazały, że w takich diecezjach, jak tarnowska, opolska, lubelska odsetek parafii z radami parafialnymi przewyższa 97%. Po drugiej stronie skali znajdują się diecezje, w których odsetek parafii z radami jest kilkakrotnie niższy. Są to diecezje: radomska (28,8%), kielecka (37,1%), łódzka (40,5%). O intensyfikacji procesu tworzenia PRD w ostatnich latach świadczy wysoki odsetek rad z krótkim stażem, których jest najwięcej w diecezji warszawsko-praskiej – przeciętna duszpasterska rada parafialna liczy jedynie 2 lata. Z kolei PRD z najdłuższym stażem działają w diecezji bielsko-żywieckiej, białostockiej oraz gdańskiej – zostały one tam założone przed 12 laty.

Z przeprowadzonych badań wynika, że w 72,5% polskich parafii skład rady tworzony jest zarówno przez bezpośredni wybór proboszcza, jak i wybór mieszkańców parafii, natomiast w co czwartej PRD (27,5%), członkowie nominowani są wyłącznie przez proboszcza. Często proboszczowie mają wpływ na skład PRD nie tylko przez mianowanie bezpośrednie, ale również prosząc konkretne osoby o to, aby zgodziły się na kandydowanie do rady. Członkowie PRD są świadomi potrzeby odnawiania składu rady, dostrzegając także znaczenie właściwego doboru osób w niej działających. Z badań wynika, że PRD w Polsce średnio liczy 14 osób. Zauważa się występowanie dużej zależności pomiędzy wielkością rady a wielkością parafii, co przejawia się w tym, że w większych parafiach PRD zazwyczaj mają większą liczbę członków.

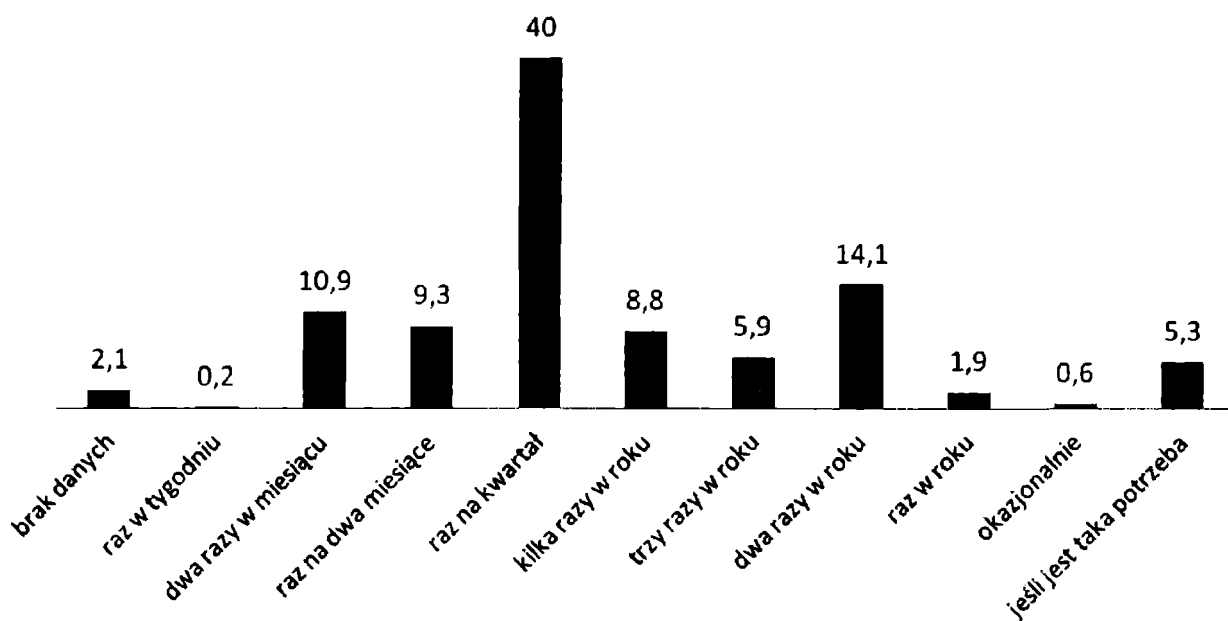
2.2. *Częstotliwość spotkań i sposób działania*

Częstotliwość spotkań obrazuje poniższy wykres.

Diecezje według istnienia PRD w parafiach w 2012

Wykres 1. Istnienie PRD w poszczególnych polskich diecezjach w 2012

Wykres 2. Częstotliwość spotkań PRD w 2012 (w %)

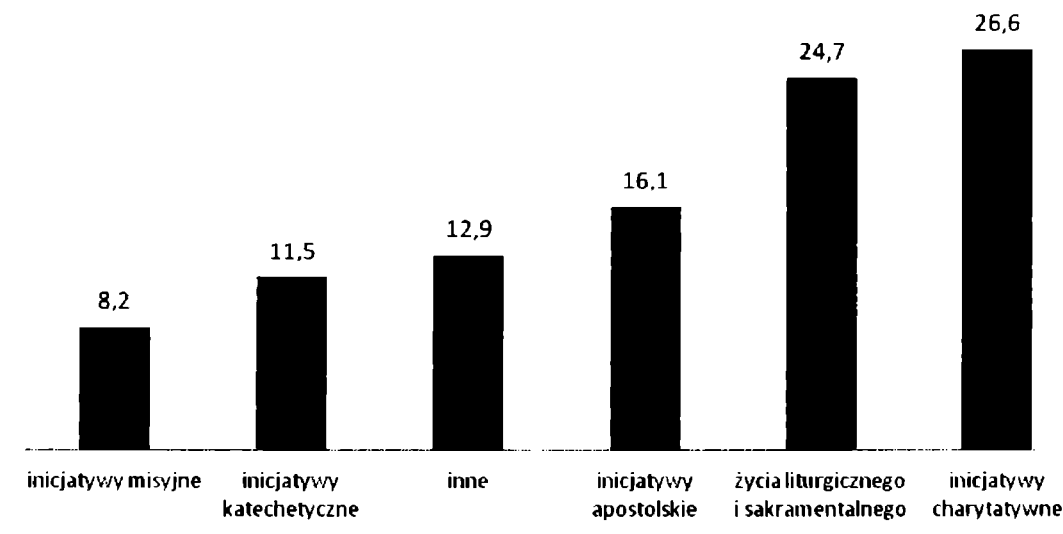
Z wykresu wynika, że 40 % PRD w Polsce spotyka się raz na kwartał, około 35 % rzadziej niż raz na kwartał, a około 21% częściej. Z przeprowadzonych badań wynika też, że zebrania PRD zwoływane jest najczęściej z ambony w czasie mszy św. Zdarza się również, że proboszcz informuje poszczególnych członków indywidualnie o terminie spotkania. Posiedzenia PRD mają zwykle charakter sformalizowany, często zakończone są głosowaniem, spisaniem protokołu oraz podpisami na liście obecności. Informacje o pracach PRD są przekazywane w czasie ogłoszeń duszpasterskich, jak też na stronie internetowej parafii, w gazetce parafialnej czy wywieszane w gablocie ogłoszeniowej. Badania pokazują, że w większości PRD nie jest praktykowana stała formacja jej członków. Zwykle ma ona charakter akcydentalny i odbywa się przy okazji uroczystości, takich jak Boże Narodzenie. W nielicznych parafiach z okazji Roku Wiary proboszczowie wygłaszali konferencje dotyczące treści katechizmowych, pogłębiające wiarę. Rzadko PRD organizują wspólne wyjazdy pielgrzymkowe lub rekolekcje. Wywiady z członkami rad pokazują, że dostrzegają oni potrzebę formacji duchowo-intelektualnej, oczekując jej od księży. Sporadycznie organizowane są nieformalne spotkania członków PRD. W większości badanych rad parafialnych więzi pomiędzy członkami są raczej formalne.

Z badań wynika też, że członkowie PRD pozytywnie oceniają swoich proboszczów, zwykle na podstawie pracy organizacyjnej.

W trakcie badań nie pojawiły się ani razu jakiegokolwiek zarzuty pod adresem proboszczów, natomiast można było spotkać wypowiedzi wskazujące na fakt, że potrafią oni słuchać świeckich oraz z nimi współpracować. Badania wykazały, że proboszczowie zajmują centralne miejsce w PRD, będąc jej przewodniczącymi, zwołując zebrania oraz nimi kierując. Respondenci podkreślają, że to proboszczowie podejmują ostateczną decyzję, natomiast rady są ciałem doradczym, co nie przeszkadza temu, aby w trakcie spotkań dochodziło do dyskusji i wymiany poglądów. W trakcie spotkań PRD proboszczowie zazwyczaj prezentują tematy związane z parafią oczekując uwag i propozycji ze strony rady, dając również czas na przedstawienie wolnych wniosków przez członków. Dziewięćdziesiąt dwa procent badanych proboszczów pozytywnie oceniło działania PRD w ich parafiach, oczekując zarazem konstruktywnej krytyki radnych.

3. Obszary doradzania i działania PRD

Obszary, w których parafialne rady duszpasterskie doradzają przedstawia wykres 3.

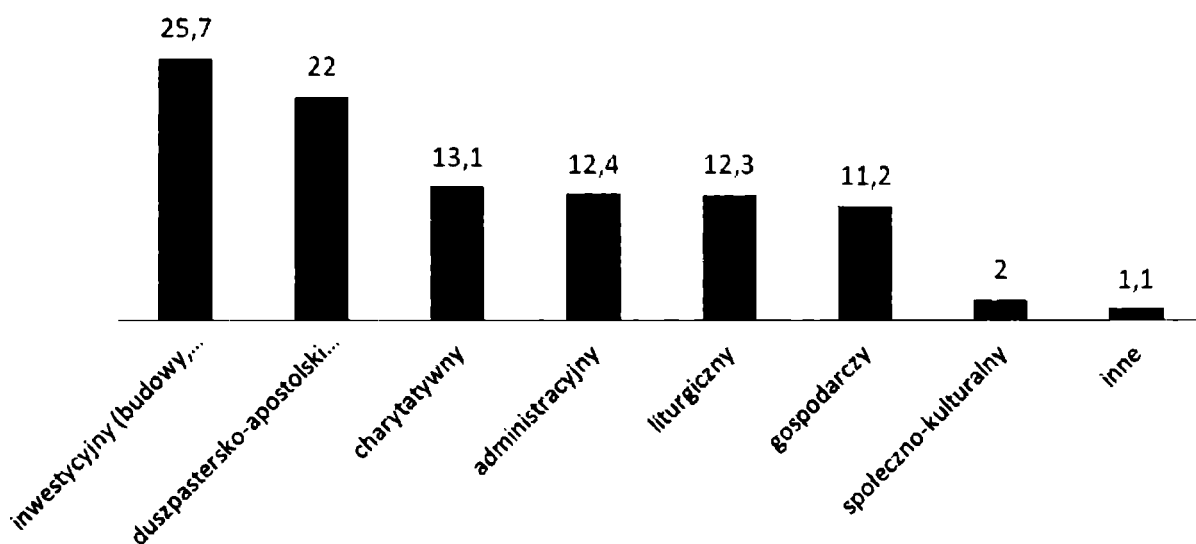

Wykres 3. Obszary doradzania PRD w 2012 (w %)

Z danych uzyskanych z wszystkich parafii w Polsce wynika, że w obszarach, w których doradzają rady duszpasterskie, dominują inicjatywy charytatywne (26,6%) oraz dotyczące życia liturgicznego i sakramentalnego (24,7%). Ponadto, 16,1% PRD doradza w zakresie ini-

cjatyw apostołskich, 11,5% – katechetycznych oraz 8,2% misyjnych. Aktywność w innych niż wskazane obszarach podejmuje 12,9% PRD. Dalsze badania pokazały także, że jedna trzecia polskich PRD zajmuje się także doradzaniem w sprawach ekonomicznych, a także że 47,5% rad przygotowuje program duszpasterski dla swoich parafii.

Prowadzone badania pokazały też, że PRD nie ograniczają się jedynie do działalności doradczej, ale podejmują także konkretne działania w parafiach. Obszary tych działań przedstawia wykres 4.

Wykres 4. Obszary podejmowanych działań przez PRD w 2012

Z badań wynika, że najczęstszym polem działalności PRD są inwestycje (25,7%), sprawy duszpastersko-apostołskie (22,0%), charytatywne (13,1%), administracyjne (12,4%), liturgiczne (12,3%), gospodarcze (11,2%) oraz społeczno-kulturalne (2,0%).

Badania pokazały też, że członkowie PRD zarówno w zakresie doradzania, jak i działania, niekiedy wchodzą w kompetencje PRE. Często brakuje systematycznej formacji ich członków. Istniejący stan rzeczy powinien ulec zmianie, co w dużej mierze wiąże się z podejmowaniem konkretnych działań formacyjnych, zarówno osób duchownych, jak też członków PRD, realizowanych w formie wykładów i warsztatów. Potrzeba również upowszechniania wzorców działań PRD z tych parafii, w których działają one efektywnie, dobrze realizując wskazania Magisterium i przekształcając je w rzeczywiste wspólnoty.

4. Postulaty duszpasterskie

W oparciu o przedstawione wyniki można stawiać postulaty duszpasterskie. Trzeba pamiętać, że mają one charakter ogólny, a ich uszczegółowienie powinno odbywać się na poziomie każdej parafii. Ich sformułowanie ma służyć usprawnieniu pracy poszczególnych PRD i jej większemu odniesieniu do wskazań Magisterium, a tam gdzie rady nie funkcjonują, ich skutecznemu zorganizowaniu.

4.1. *Potrzeba tworzenia PRD i troski o ich reprezentatywność*

Z przeprowadzonych badań wynika, że istnieją diecezje, w których PRD funkcjonują tylko w 1/3 ogółu parafii. Dlatego też należy doprowadzić do tego, aby powstały one we wszystkich polskich parafiach, a następnie efektywnie funkcjonowały. Impuls do powoływania PRD nie tylko musi pochodzić wyłącznie ze strony biskupa i dyrektora wydziału duszpasterskiego kurii, ale trzeba także pokazywać ich wartość i znacznie w kontekście przekształcania parafii we wspólnotę. W związku z tym przy powoływaniu PRD do życia należy zwracać uwagę na konieczność zadbania o jej reprezentatywność dotyczącą stanów społecznych i wiekowych parafii (płeć, kategorie wiekowe, wykształcenie itp.). Konieczne jest, aby radach znalazły się osoby, wskazane przez przepisy prawa, z racji pełnionego urzędu lub funkcji. Szczególną uwagę warto zwrócić na członków powoływanych z wyboru, które mogą odbywać się zarówno w grupach parafialnych, jak też wśród parafian niezrzeszonych. W dużej mierze rezultaty działalności PRD zależą od sposobu powoływania jej członków. Należy zadbać o to, aby byli oni rzeczywistymi reprezentantami Ludu Bożego, ciesząc się autorytetem i zaufaniem parafian. Każdy członek rady ma reprezentować nie tylko interesy swojej grupy czy środowiska, ale wszystkich mieszkańców parafii⁴⁷. Służy to kolegialnemu sposobowi podejmowania odpowiedzialności za parafię oraz stwarzaniu możliwości konstruktywnej krytyki, któ-

⁴⁷ R. KAMIŃSKI, *Parafia miejscem ...*, s. 51–52.

rej, jak wynika z badań, oczekują proboszczowie. Istnieje potrzeba odnawiania składu PRD w czasie trwania jej kadencji, co pozwoli na przewyciężenie niebezpieczeństwa przekształcanie się rady w zamkniętą hermetycznie grupę.

Z mocy prawa działalność PRD ulega zakończeniu z chwilą zmiany proboszcza. Wydaje się rzeczą właściwą, aby nowy proboszcz podjął współpracę ze starą radą, a dopiero później – ewolucyjnie – dokonywał zmian w jej składzie. Można przykładowo w pierwszej kolejności zmienić osoby wskazane z nominacji proboszcza. Tam gdzie nie było wcale PRD, właściwym rozwiązaniem będzie najpierw powołanie jej członków z nominacji proboszcza i wśród *parafian niezrzeszonych*.

4.2. Formacja członków

Duże znaczenie w pracach PRD powinna odgrywać formacja duchowa i teologiczna wszystkich członków rady. Jeżeli jej zabraknie, to podejmowane inicjatywy mogą tracić swój eklezjalny charakter i niekoniecznie służyć realizacji istoty Kościoła i jego misji. Przywołane wyniki badań dowodzą braku formacji członków PRD, szczególnie w zakresie celu istnienia i sposobu działania rady. Głównymi celami działań PRD jest przekształcanie parafii we wspólnotę i doradzanie proboszczowi w kwestiach duszpasterskich a nie ekonomiczno-organizacyjnych. Materiał źródłowy formacji winny stanowić wybrane dokumenty Magisterium dotyczące teologicznej wizji Kościoła i parafii oraz zaangażowania apostolskiego świeckich współpracujących razem ze swoimi duszpasterzami. Przykładowo, można tutaj wykorzystywać *Dekret o apostołstwie świeckich* Soboru Watykańskiego II, adhortację *Christifideles laici* czy też *Katechizm Kościoła Katolickiego*. Taką formację należy prowadzić zarówno na poziomie samych rad w parafiach, jak też dekanatów⁴⁸ czy diecezji. W jej trakcie należy także, odnosząc się do działalności konkretnych

⁴⁸ Od XII 2013 roku w poszczególnych dekanatach diecezji warszawsko-praskiej mają miejsce warsztaty dla członków PRD obejmujące trzy bloki tematyczne: *Kościół i parafia jako wspólnota*; *Apostołstwo świeckich*; *Podstawy teologiczno-prawne funkcjonowania PRD*.

rad, pokazywać sposoby ich funkcjonowania. Wspomniana formacja powinna także obejmować osoby duchowne, którym należy uświadomić, że PRD nie jest dla nich żadnym zagrożeniem, ale stanowi istotną pomoc w działalności duszpasterskiej⁴⁹

Do elementów formacyjnych może należeć odprawiana w określonej sekwencji czasowej msza św., jak też regularne odmawianie jednej z godzin brewiarzowych. Formacja może się też odbywać w ramach wyjazdów pielgrzymkowych albo rekolekcji poza parafią. Takie wyjazdy będą miały nie tylko charakter formacyjny, ale również integracyjny, pomagając w budowaniu wzajemnych więzi.

5. Wykorzystanie nauk prakseologicznych

Coraz częściej w pracach duszpasterskich Kościoła sięga się do wskazań nauk pozateologicznych, w tym prakseologicznych, na co dał przyzwolenie Sobór Watykański II⁵⁰ oraz na co zwrócono uwagę w nauczaniu posoborowym⁵¹. Wspomniane nauki kładą nacisk między innymi na rolę celu w podejmowanych działaniach, właściwego motywowania współpracowników, dobrego podziału kompetencji, konieczności zachowania pewnych etapów pracy, troski o właściwą komunikację w grupie i poza nią⁵². W tym kontekście zostaną przedstawione niektóre aspekty działań PRD.

Warto zwrócić uwagę na cel istnienia PRD i zadaniowy charakter jej prac, które nie tylko pomoże w osiągnięciu harmonii podejmowanych obszarów działań polecanych przez Magisterium, ale także w ożywieniu i uaktywnieniu prac wszystkich członków rady. Trzeba podkreślić, że nastawienie zadaniowe nie powinno być utożsamiane

⁴⁹ Problematyka funkcjonowania PRD została podjęta, z inicjatywy ordynariusza diecezji radomskiej biskupa H. TOMASIKA, w ramach *Dni Duszpasterskich* odbywających się dla księży tej diecezji w XI 2013 r. Była to odpowiedź biskupa na wyniki badań pokazujące, że PRD działają zaledwie w jednej trzeciej parafii jego diecezji.

⁵⁰ KDK 62.

⁵¹ Przykładowo JAN PAWEŁ w encyklice *Redemptor hominis* napisał, że „Kościół jako ludzka społeczność może być badany i określony w tych kategoriach, jakimi posługują się nauki o każdym ludzkim społeczeństwie. Jednakże kategorie te nie wystarczają” (RH 21).

⁵² T. WIELEBSKI, *Cele, sposoby, formy i środki programowania duszpasterskiego*, „Teologia Praktyczna” 2008, nr 9, s. 20–26.

z samym tylko działaniem, ale z refleksją, która to działanie powinna poprzedzać. Wiąże się to z jasnym uświadomieniem sobie, przez duchownych i świeckich, jaka jest rola i funkcja PRD. Ma ona być organem doradczym proboszcza w szeroko rozumianych kwestiach duszpasterskich. Działania PRD nie obejmują obszarów ekonomicznych, którymi powinna zajmować się PRE. Z badań wynika, że członkowie PRD w Polsce często nie tylko doradzają proboszczowi w kwestiach ekonomicznych, ale sami podejmują później pewne działania. W związku z powyższym należy dążyć do tego, aby w parafii działały dwie, współpracujące ze sobą rady, o czym mówią wprost dokumenty Magisterium. Jak to realizować w praktyce? Można tutaj odwołać się do przykładu jednej z warszawskich parafii, w której część członków PRD jest jednocześnie członkami PRE. Na obradach PRD odbywa się dyskusja poświęcona podejmowaniu określonych działań duszpasterskich, do realizacji których potrzebne są środki finansowe. Wspomniana kwestia jest następnie przedstawiana na spotkaniu PRE, która podejmuje dyskusję nad tym, jak pozyskać konieczne środki. Po akceptacji decyzji przez proboszcza, jest ona przekazywana PRD.

Ważną kwestią stanowi również podział ról i przejrzystość kompetencji w pracach PRD. Trzeba zadbać o właściwe realizowanie nauczania Magisterium mówiące o tym, że zebrania Rady zwołuje proboszcz, powiadamiając wcześniej radnych o ich terminie. On też ustala porządek obrad oraz im przewodniczy. Program zebrania winien być wcześniej podany przez proboszcza do wiadomości członkom rady. Należy w nim przewidzieć wolne głosy oraz możliwość zgłoszenia tematów do podjęcia na następnym posiedzeniu rady. W programie winna być zawarta propozycja terminu następnego zebrania PRD. Ważniejsze ustalenia rady winny być podawane do wiadomości całej społeczności parafialnej. Każde zebranie PRD powinno być protokołowane, a protokół odczytany i zatwierdzony na następnym zebraniu, z omówieniem postanowień wcielonych w życie i uzasadnieniem niewykonanych⁵³ Przestrzeganie powyższych wytycznych Magisterium, zgodnych ze wskazaniem nauk prakse-

⁵³ Zob. *Wytyczne*, nr 20–22.

ologicznych, pozytywnie wpłynie na sposób pracy PRD i jej efektywność.

Skuteczne funkcjonowanie PRD wymaga przyjęcia statutu i regulaminu, a w przypadku licznej rady, powołania prezydium i komisji. Komisje powinny być powoływane na miarę potrzeb. Każda z nich ma analizować swój obszar duszpasterski, a następnie przedstawiać konkretne propozycje na posiedzeniu rady. Komisje mogą także korzystać z głosu ekspertów w danej sprawie, co pomoże w profesjonalnym rozpatrzeniu postrzegalnych zagadnień⁵⁴.

Ważną kwestię stanowi cykliczność spotkań rady. Z badań wynika, że 3/5 PRD spotyka się przynajmniej raz na kwartał, co w świetle wypowiedzi niektórych członków rad wydaje się jak najbardziej optymalne. Część rad spotyka się jednak rzadziej albo w zależności od potrzeby. Trzeba dążyć do wytworzenia stałego rytmu pracy rad, aby ich zebrania nie odbywały się w zależności od potrzeby, ale regularnie. Trzeba też zwrócić uwagę na konieczność uwzględnienia w zebraniach punktu wolne wnioski, aby umożliwić członkom rad swobodę wypowiedzi. Organizując pracę PRD należy stworzyć warunki do efektywnej komunikacji, czemu służą również spotkanie nieformalne, sprzyjające budowaniu więzi między członkami rady.

Organizując pracę PRD trzeba też pamiętać o wykorzystaniu profesjonalnej wiedzy ekspertów i wyników badań społecznych, jak też o informowaniu parafian o działaniach rady. Jest wskazane przeprowadzanie badań religijności mieszkańców parafii oraz ich potrzeb duszpasterskich, jak też oceny realizowanych form pracy. Informacja o pracach rady może być przekazywana w ramach ogłoszeń wygłaszanych w czasie mszy św., zamieszczana na łamach gazetek parafialnych czy stronach internetowych parafii. Informowanie o pracach rady może wpłynąć na zainteresowanie parafian jej pracą, o czym wspominali badani respondenci.

⁵⁴ R. KAMIŃSKI, *Parafia miejscem...*, s. 52.

6. Rola doradcza w kwestiach duszpasterskich i tworzenie programu duszpasterskiego

Kolejną ważną kwestią związaną z organizacją działań PRD jest zadbanie o zgodną z nauczaniem Magisterium tematykę działań rady, która ma się zajmować doradzaniem we wszystkich kwestiach duszpasterskich. Badania pokazują, że w pracach PRD w Polsce zauważa się napięcie między doradzaniem a działaniem, jak też to, że w wielu wypadkach zajmują się one kwestiami ekonomicznymi, obejmującymi zagadnienia gospodarcze, budowlane i finansowe. Godnym pochwały jest fakt, że proboszczowie konsultują wspomniane kwestie z członkami PRD, ale nie jest to zadanie tej rady. Tymi zagadnieniami powinna zajmować się PRE. Badania pokazują też, że w różnym stopniu PRD zajmują się dziedzinami wskazanymi przez Magisterium, przy braku harmonii kwestii podejmowanych obszarów doradczych. Nie chodzi oczywiście o jakąś ściśle określoną realizację wszystkich wskazań Magisterium, co przecież wiąże się ze specyfiką danej parafii i odczytywaniem lokalnych znaków czasu, ale jednak musi być zachowana pewna proporcja.

Z badań wynika, że PRD zajmują się przede wszystkim zagadnieniami charytatywnymi oraz liturgiczno-sakramentalnymi, a najmniej misyjnymi. Może cieszyć tak duży wskaźnik PRD podejmujących problematykę charytatywną, ale przecież nie jest to jedyny, chociaż bardzo ważny, aspekt w życiu Kościoła. Rodzi się w tym miejscu pytanie o relację między PRD a Parafialnymi Zespołami Caritas (dalej: PZC), które powinny istnieć w każdej parafii. Z danych Caritas Polska z 2012 roku wynika, że PZC działają zaledwie w połowie polskich parafii⁵⁵. Parafialna rada duszpasterska nie może zastępować w swoich działaniach PZC. Ważne jest jednak to, aby przedstawiciel PZC zasiadał w PRD przedstawiając szeroko rozumianą kwestie charytatywne, zgłaszając do przedyskutowania różne problemy związane z działalnością charytatywną w parafii, a następnie przekazując wyniki dyskusji do PZC.

⁵⁵ *O Caritas*, http://www.caritas.pl/images/stores/publikacje/Caritas_folder2012.pdf [dostęp: 6.09.2014].

Martwi zbyt niski procent PRD zajmujący się tematyką działań katechetycznych w parafii. Trzeba podkreślić, że nauczanie lekcji religii w szkole to tylko jedna z płaszczyzn działalności katechetycznej. Wydaje się, że rada powinna podjąć choćby temat katechezy dorosłych. Przykładowo PRD może zastanawiać się nad sposobem przygotowania dzieci w parafii do I Komunii św., które powinno również obejmować ich rodziców, czy też przygotowania rodziców i chrzestnych do pełnienia ich funkcji. Można też w kontekście katechezy dorosłych dyskutować nad sposobem wykorzystania mediów parafialnych.

Ważnym zagadnieniem jest podjęcie zagadnień apostołskich w parafii. Polska szczyci się, w porównaniu do krajów Europy Zachodniej, stosunkowo dużym procentem wiernych uczęszczających na niedzielą mszę św.⁵⁶. Czy PRD nie powinna zastanowić się, czy udział ten jest zawsze świadomy i czynny? Nie bez znaczenia jest również sposób dotarcia do osób, które zaniedbują swoje życie religijne. Na kwestie apostołskie należy szczególnie spojrzeć przez pryzmat nowej ewangelizacji, która stała się jednym z priorytetów pracy Kościoła. Jak osoby zaangażowane w wierze mają docierać do osób, których wiara wygasła i są obojętni religijnie? Tak samo ważna jest problematyka misyjna, obejmująca refleksję nad tym, w jaki konkretny sposób można wyrazić swoją odpowiedzialność za misję, podejmując np. inicjatywy modlitewne czy też wspierając finansowo taką działalność.

Sposób na zachowanie proporcji obszarów tematycznych, które ma omawiać w swoich pracach PRD może stanowić opracowany przez radę program duszpasterskie dla parafii. Tworzenie takiego programu powinno być wpisane w teologiczną wizję parafii, która ma stawać się *wspólnotą wspólnot*. Jest to długi proces, w którym potrzeba harmonijnego łączenia działań nadprzyrodzonych i duchowych z działaniami czysto ludzkimi. Jednym z takich ludzkich działań jest perspektywiczne programowanie pracy duszpasterskiej, w czym ważną rolę ma odgrywać tworzenie programu duszpasterskiego⁵⁷. Z badań

⁵⁶ Z badań przeprowadzonych w 2012 roku przez ISKK SAC wynika, że średni poziom *dominantes* wyniósł 40,0%. Zob. *Dominantes i communicantes 2013*, <http://www.iskk.pl/kosciolnaswiecie/179-dominantes-i-communicantes-2012.html> [dostęp: 12.09.2014].

⁵⁷ Więcej na temat tworzenia programu duszpasterskiego dla parafii zob. R. HAJDUK,

wynika, że taki program tworzy około połowy PRD. Warto jednak w tym kontekście postawić kilka pytań. Czy jest to program we właściwym tego słowa znaczeniu, czyli dokument wypracowany przez PRD zawierający jasno określony do realizacji cel wskazujący na priorytet w podejmowanych w pewnej perspektywie czasowej działaniach? Czy zawiera on merytorycznie i metodycznie zaplanowane etapy postępowania, wskazując na osoby odpowiedzialne za realizację poszczególnych zadań? Czy we właściwym stopniu uwzględnia się w nim wyniki badań socjologicznych, na co zwraca uwagę nauczanie Magisterium?⁵⁸ Jakże wreszcie jest odniesienie tego planu do ogólnopolskiego i diecezjalnego programu duszpasterskiego?

Od pierwszej niedzieli adwentu 2013 roku Kościół w Polsce rozpoczął realizację czteroletniego programu duszpasterskiego *Przez Chrystusa, z Chrystusem, w Chrystusie. Od wiary, przez chrzest, do świadectwa*, który stanowi przygotowanie do obchodów 1050 rocznicy chrztu Polski. Program, skoncentrowany wokół sakramentu chrztu świętego, ma pomóc zrozumieć głębię tego sakramentu i płynące z niego zobowiązania⁵⁹ Wydaje się, że pytanie o sposób realizacji tego programu powinno być jednym z fundamentalnych zadań PRD. Warto w tym miejscu postawić pytanie, w ilu polskich diecezjach tworzy się, nawiązujący do kierunkowych wskazań programu ogólnopolskiego, program diecezjalny, który powinien być punktem odniesienia dla programów pastoralnych powstających w parafiach⁶⁰. Planowanie duszpasterskie w parafii powinno być oparte o wytyczne wynikające z planów diecezjalnych, w których należy wskazać

Planowanie ma przyszłość... także w Kościele, „Homo Dei” 2004, nr 4, s. 33–46. Autor, ukazując sens planowania w pracy duszpasterskiej Kościoła, przedstawia budowę planu pastoralnego w parafii, zwracając uwagę na konieczność posiadania wizji teologicznej parafii, przeprowadzenia analizy stanu rzeczywistego (ankiety, rozmowy z parafianami), współpracy z kompetentnym zespołem ludzi. Autor zwraca uwagę na konieczność wyboru priorytetu w działaniach duszpasterskich w parafii, wypracowania pewnej strategii działań i okresowej weryfikacji planu.

⁵⁸ T. WIELEBSKI, *Cele, sposoby...*, s. 28.

⁵⁹ S. GADECKI, *Słowo wstępne*, w: *Komisja Duszpasterstwa KEP. Wierzę w Syna Bożego. Przez Chrystusa, z Chrystusem, w Chrystusie. Przez wiarę i chrzest do świadectwa. Program duszpasterskie dla Kościoła w Polsce na lata 2013–2017. Rok 2013/2014*, Sz. STULKOWSKI (red.), Poznań 2013, s. 11.

⁶⁰ Tamże, s. 12.

główne kierunki rozwoju diecezji, a także podstawowych jej struktur, którymi są parafie⁶¹

Przygotowanie programu duszpasterskiego dla parafii powinno zostać poprzedzone analizą rzeczywistości parafialnej, dokonaną nie tylko w oparciu o spostrzeżenia z pracy duszpasterskiej księży, ale również o realizowane w parafii badania ankietowe i rozmowy z parafianami dzielącymi się swoimi przemyśleniami i odczuciami. Warto w tym kontekście przywołać przykład parafii św. Andrzeja w Warszawie, w której opracowano ankietę dotyczącą udziału parafian w niedzielnej mszy św., sposobów jej przeżywania, rozumienia znaczenia poszczególnych elementów, zobowiązań płynących z udziału w Eucharystii itp⁶². Nie wystarczy też przygotować programu duszpasterskiego dla parafii, ale istnieje potrzeba jego konsekwentnej realizacji. Przygotowanie programu duszpasterskiego dla parafii, a następnie jego realizowanie wymaga zmiany w sposobie myślenia o pracy duszpasterskiej zarówno części duchownych, jak i świeckich, która nie może stanowić sekwencji nieskoordynowanych, przypadkowych w swym charakterze, działań. W tym kontekście rodzi się pytanie o to, kto ma ustalony program wcielać w życie. Wydaje się, że część zadań mogą realizować członkowie poszczególnych wspólnot, których przedstawiciele zasiadają w PRD. W takiej sytuacji PRD będzie pełnić funkcję nie tylko doradczą, ale także koordynującą realizację ustalonych do działania kierunków. W perspektywie, takie podejście przyczyni się do przekształcania parafii we *wspólnotę wspólnot*, co stanowi główny cel działań rady.

Zakończenie

Papież Franciszek w adhortacji *Evangelii Gaudium* zwraca uwagę na fakt, „że wezwanie do rewizji i odnowy naszych parafii nie przyniosło jeszcze wystarczających owoców, aby były bliżej ludzi i stanowiły środowiska żywej komunii⁶³”. Można wskazać szereg

⁶¹ M. POLAK, *Programowanie duszpasterskie w parafii. Ogólnopolskie i diecezjalne plany pastoralne w relacji do programów parafialnych*, „Teologia Praktyczna” 2008, nr 9, s. 102.

⁶² Zob. L. SŁIPEK, *Parafia w wielkim mieście*, Warszawa 2009, s. 120–121.

⁶³ EG 28.

przyczyn wpływających na istniejący stan rzeczy, a wśród nich: brak u części osób duchownych i świeckich właściwej wizji teologicznej Kościoła i parafii jako *communio*, niedostateczne promowanie podejmowanych różnorodnych działań na rzecz odnowy parafii czy też nieumiejętność prowadzenia dialogu w ramach struktur PRD. Wszystkie podmioty odpowiedzialne za duszpasterstwo winny uświadamiać sobie, jak ważną rolę w procesie przekształcania parafii we *wspólnotę wspólnot* może odegrać PRD. Zrozumienie istoty i roli rady duszpasterskiej ukazanych w nauczaniu Magisterium, a następnie jej efektywne funkcjonowanie nie tylko będzie czytelnym znakiem eklezjalności, ale także stanie się konkretnym narzędziem tworzenia Kościoła jako wspólnoty, który ma „podażać drogą duszpasterskiego i misyjnego nawrócenia”, podejmując nieustannie dzieło „nowej ewangelizacji”⁶⁴. Wobec powyższego należy mieć nadzieję, że w realizacji wyzwań, przed którymi staje Kościół, ważną rolę będzie odgrywać PRD, której działalność pozwoli przemieniać teologiczny ideał *communio* w realną rzeczywistość.

Słowa klucze: *Parafialne Rady Duszpasterskie, parafia jako wspólnota wspólnot, badania działalności PRD w Polsce, współpraca duchownych i świeckich.*

Key words: *Pastoral Parish Councils, a parish as a community of communities, research on the Pastoral Councils' activity in Poland, cooperation of the clergymen and laypeople.*

Summary

PASTORAL PARISH COUNCILS OPERATION IN POLAND. BETWEEN THE IDEAL AND REALITY

In speech given to the priests in Assisi on October 3, 2013, Pope Francis stressed the fact that the Pastoral Councils encourage the Pastors and the faithful to listen to each other carefully. He also noticed that a parish priest cannot lead a parish without the Pastoral Councils. Many

⁶⁴ zob. EG 14; 25.

documents issued by the Magisterium present their role in transforming the Church into *communio*, at the same time encouraging establishing such councils. In practice, this teaching of the Church is not always followed properly. Referring to one of the paradigms of the pastoral theology, called *paradigm of three-stage theological-pastoral analysis*, the author presented the idea of Pastoral Councils' activity in Poland. This paradigm is presented in the form of practical syllogism, in which the bigger proposition means the divinely revealed rule, discovered as a result of searching through theological teachings, while the smaller proposition means the data received from sociological, psychological, pedagogical and other researches. The conclusion, being the rule of accomplishing of the Church, is of theological character. Firstly, the author presented the teaching of the Magisterium of the universal and local Church in Poland, referring to the Pastoral Councils' activity, which at the next stage was confronted with the results of the sociological researches done in 2012–2013 together with the members of the Practical Theology Institute (Specialty: Pastoral Theology) and members of the Institute of Catholic Church Statistics SAC. These reflections resulted in forming numerous pastoral postulates, referring to the way in which the Pastoral Councils should function in Poland. Implementation of these postulates may lead to transforming a parish into a *community of communities*.